

Mariana VOICU

Les muses endormies

(Carte și film)

„Hoinăriți alături de Ionesco, Cioran, Anna de Noailles, Gherasim Luca, Tristan Tzara, Benjamin Fondane, Elvira Popescu, Eduard De Max, Maria Ventura, Nizan, Jean Yonnel, Clara Haskil, Constantin Brâncuși, George Enescu, Dinu Lipatti și atâția alții... Veniți din Valahia, din Transilvania și din Moldova, ei au contribuit la a face din Paris, la mijlocul secolului al XX-lea, centrul lumii.“ Este invitația pe care Ana Simon o face cititorilor cărții sale, **Les muses endormies** (după *Muza adormită* a lui Brâncuși), carte ce însoțește filmul omonim, aducând câteva precizări biografice despre artiștii născuți în România și care odihnesc în cimitirele Parisului: Mont-

martre, Montparnasse ori Père Lachaise, în vecinătatea altor geniali artiști ai sunetului, ai culorii ori ai cuvântului, într-o inefabilă și tulburătoare solidaritate a „seriilor foarte mici“.

„Parisul a cunoscut [...] momente fericite. Parisul, cel care a oferit artiștilor din lumea întreagă prilejul de a se întâlni și de a trăi împreună o aventură extraordinară. Tristan Tzara s-a întâlnit aici cu Brâncuși, iar acesta din urmă i-a putut avea ca prieteni pe Modigliani, Man Ray și Brassai. Iar spre sfârșitul vieții sale, pe Eugen Ionesco. Cioran a conversat în lungi promenade prin Grădinile Luxembourg cu Beckett. Astăzi, se află împreună, cu toții, în cimitirul Montparnasse. [...] Ce s-ar putea spune despre prietenia dintre frații Bibesco, Antoine și Emmanuel, și Marcel Proust – pe care o desprindem din scrisorile lor înflăcărate,

Ana Simon

LES MUSES ENDORMIES MUZELE ADORMITE

Dessins de / Desene de Margarethe Krieger

pline de admirație reciprocă și tandrețe. Enescu poate că mai cântă încă, pe lumea cealaltă, «sonata» sa preferată. Ei se odihnesc astăzi în același cimitir, Père Lachaise, iar noi nu putem ști ce devin spiritele atât de puternice ca acestea, atunci când trec râul Lethei". (Ana Simon, cartea **Les muses endormies**)

Scriitoare, poetă, cineastă, critic, remarcabilă hispanistă, Ana Simon s-a născut în România și trăiește, de câteva decenii, în Elveția. Cartea și filmul său au fost prezentate în cadrul Festivalului Dramaturgiei Românești de la Timișoara, 3–10 oct, 2004, ele fiind doar câteva dintr-un lung șir de emoționante mărturii ale autoarei, în versuri ori pe peliculă, despre universul spiritual al țării ei de origine, pe care cei plecați, pretutindeni, în lume îl poartă cu ei, ca pe un însemn heraldic al identității lor naționale.

De ani de zile, alături de preocupările sale de cineast și literat, Ana Simon caută, descoperă și dezvăluie urmele culturale ale trecerii românilor ei prin Europa și mai departe, marcând, într-un moment al certe mondializări, ideea păstrării în eternitate, nu doar a valorilor spirituale și culturale, dar și a celor umane. Sunt o persuasivă și discretă mărturisire de dragoste cărțile și filmele Anei Simon.

„Este important ceea ce gândește sau face cineva, dar mai important chiar este ceea ce **este** omul. Eu cred că toți acești artiști au avut vieți în acord cu operele lor“ – spunea Ana Simon. Poate...

Cartea **Les muses endormies**, ca și filmul de altminteri, poartă și ele, însemnele personalității autoarei: sunt fruste, laconice, aproape științifice, simple și oarecum modeste. Aparent. Dincolo de privirea fugară și imaginea sumară, ghicești erudiție, exigență, ample experiențe spirituale, prețioase detalii semnificative ce mărturisesc minuțioasa cercetare, rigoarea selecției unei vaste informații, gustul pentru esențial. „De fapt, nu doresc să fac școală cu nimeni. Eu vreau să cred că lectorul cărții ori cel ce privește filmul, știe ceea ce ar trebui despre personalitățile acestor mari artiști. Dacă nu, va afla din bibliotecă, acolo unde sper să-l trimită filmul.“

Cu adevărat, filmul îți transmite un puternic fior emoțional și mai puțină informație. Îți oferă cadrul și invitația de a recompune și a-ți restitui ție însuși, diferit, cu fastul amintirii și al erudiției, istoria personală a unor mituri culturale care, la vremea lor, au îngenuncheat, admirativ, Parisul: Maria Ventura, Elvira Popescu, Martha Bibescu, Ana de Noailles, Iulia Hasdeu, Nizan, Eduard De Max, Brâncuși, Enescu, Cioran, Ionesco...Numele și imaginea unora dintre ei par a se voala ușor, ușor, decolorate de vreme: Nizan, de Max, Jean Yonnel...

Asupra altora timpul nu are putere.

Risipite în cimitirele Parisului, însemnele lor funerare încearcă să recupereze ceva din biografiile lor. Cel al lui Cioran, bunăoară, este mult mai simplu decât cel al lui Edouard de Max.

Imaginile filmului sunt, multe dintre ele, fotografice, statice, autoarea împărtășind credința lui Wittgenstein că fotografiile dintr-o altă epocă au, pentru cine știe să le privească, miraculoasa capacitate de a crește, de a se redimensiona, de a se colora treptat, personajele prind a se anima și filmul, în sepa, începe a se derula.

Filmul are însă, alături de imaginile fotografice, secvențe din spectacolele Elvirei Popescu, din concertele lui Dinu Lipatti, mărturisiri ale lui Eugen Ionesco despre teatrul său, chiar inedita sa ipostază de actor într-un film după **Scaunele** sale este inserată în film.

Sunt tulburătoare vocile lor, peste timp. Doar ale unora dintre ei s-au păstrat: Cioran, Eugen Ionesco, Gherasim Luca, mai cu seamă Jean Yonnel. Recită, se

mărturisesc, comentează în limba franceză, o limbă pe care au iubit-o, și-au însușit-o și au recreat-o în operele lor.

Tulburătoare este și muzica filmului. Alături de partituri celebre, secvențele dedicate lui Ionesco și Cioran sunt însoțite de un cântec cu sunet ciudat și cuvinte de neînțeles, intraductibile. Sunt în bască. Este ca un omagiu adus celor doi care, fiecare în felul său, a vorbit despre degradarea, destructurarea limbajului.

Muzica lui **Paco Ibañez**, și ea emoționantă, încadrează ca o ramă melodică, dar și de semnificație, filmul. O baladă populară din Ecuador, prelucrată, cu care și începe filmul spune: „*Eu vreau să fiu înmormântat ca și strămoșii mei*”

Cadrul muzical final, un cântec de dragoste pe versurile lui Cèsare Pavese (*Va veni moartea / și va avea ochii tăi*) concluzionează asupra fizionomiei filmului: este o poveste, discretă și puternică totodată, de admirație și dragoste.

Graficiană germană **Margarethe Krieger** a creat portretele acestor artiști români pentru carte și film, cu o mare **smerenie**, și le-a oferit Muzeului Național din București.

Grație ei, artiștii români s-au întors acasă, într-un fel, alături de strămoși.

Mircea GHIȚULESCU

*Împărați pe care lumea nu putea
să-i mai încapă*

Literatura în dialog (dramaturgia), nu mai este un capriciu pentru Dumitru Velea, ci un mod fundamental de exprimare. El „nu vrea” să fie autor dramatic, dar a găsit în dramaturgie un mod de a se elibera de obsesiile culturale, pentru a le pune în valoare. Cu drama **Xerxes** (Editura Sitech, Craiova, 2004), nu părăsește teritoriul superstițiilor românești din **Podul umblător**, ci extinde preocupările de antropologie artistică „plecând” în Persia, marea Grecie a Asiei din antichitate, și anume în timpul războaielor purtate de Xerxes, fiul lui „Darius al lui Istaspe”, cum spunea Eminescu, împotriva Greciei. Înfrângerea drastică administrată de greci la Salamina nu i-au știrbit notorietatea lui Xerxes și, iată-l, erou al unei drame. Cu o remarcabilă capacitate de a glosa pe seama istoriei, dublată de memoria artistică a detaliilor absorbite prin lecturi, Dumitru Velea creează, la suprafață, un tablou persan plauzibil, alcătuit din detalii documentare bine organizate. Om cu sistem, Dumitru Velea nu va scrie nimic la voia întâmplării și orice pagină a sa se încadrează într-un program mai curând filosofic decât literar. Este un fel de a folosi dramaturgia pentru filosofie, pe care l-a demonstrat cândva Lucian Blaga, rezultatul fiind că scriitorii l-au trimis în filosofie, iar filosofii în literatură. Închipuirea lui Dumitru Velea pe marginea documentelor istorice merge departe. Pare că halucinează, asemenea lui Alexandru Andronic din **Ultima oră**, expertul în Alexandru Macedon al lui Mihail Sebastian. Dar Dumitru Velea nu este istoric de meserie ca personajul lui Sebastian ci, mai degrabă antropolog, dacă antropologia este știința de a merge pe urmele civilizației umane pentru a urmări, pas cu pas, procesul de moșire a adevărului: apariția religiei prin cultul soarelui (*Ahra Mazda*), a legilor (*Codul lui Hamurabi*), a chipurilor iubirii. O antropologie artistică, pentru că Velea nu